

KERESZTÉNY SZABADSÁG ÉS FELSZABADÍTÁS

Újabb vatikáni dokumentum

A Hittani Kongregáció új, 1986. márc. 22-én kelt instrukcióját, J. Ratzinger bíboros és A. Bevone érsek, a Kongregáció prefektusa, illt. titkára írta alá. Természetesen II. János Pál pápa jóváhagyásával tették közzé. Az előző instrukció, amelyet 1984. szeptember 3-án adtak ki, a felszabadítás-teológia néhány szempontját világította meg, elsősorban a negatívumokra hívta fel a figyelmet (Szolgálat 1985/1, 73). A Kongregáció már akkor kilátásba helyezett egy újabb dokumentumot a téma pozitív kifejtésére; ezt az ígérteit teljesítette most a keresztény szabadságról és felszabadításról szóló instrukció kibocsátásával. Egyes megfigyelők megjegyezték, hogy most tulajdonképpen nincs is szó a felszabadítás-teológiákról. Csakugyan, ezek inkább a háttérben vannak jelen, közvetve hatottak a szabadság-felszabadítás téma kidolgozásánál.

A dokumentum 1. fejezete leírja a szabadság helyzetét a mai világban. Kiemeli az újabbkori felszabadítási törekvések pozitívumait, de egyben rámutat a modern felszabadítási folyamat kétértelműségeire is: az ember egyre inkább úrrá lett a természetén a technológia és tudományos haladás által, egyre jobban követeli szabadságjogait a társadalmi-politikai életben, és ezt bizonyos társadalmak biztosítják is neki. De a technológia veszélyei is egyre fenyegetőbbek, minthogy egyre tökéletesebb fegyvereket gyártanak; továbbá az individualizmus és a kollektivizmus egyaránt elfojtja az ember igazi szabadságát; az elnyomás és a terrorizmus új fajtái jelennek meg; a gyarmati elnyomás alól felszabadult államokat újabb függések veszélyeztetik. Az Istentől és az erkölcsi törvényektől függetlenül mai embert tehát új szolgaság fenyegeti.

A dokumentum központi részének – a 2., 3. és 4. fejezeteknek – célja az, hogy bemutassa a keresztény szabadság igazi mivoltát, és a legutóbbi pápák megnyilatkozásai alapján rávilágítson a teljes felszabadítás feltételeire. Jézus Krisztus halála és feltámadása szabadította meg bennünket teljesen a bűntől, igazságtalanságtól, haláltól. A szabadságra hivatott és bűnbe esett ember drámájának teljessége csak húsvét fényében tárul fel. Az új törvényt, a szeretetet Krisztus Lelke írja a megújult ember szívébe; a Lélek erejében a hívő kiengepszteledik Istennel és testvéreivel, a szeretettől sarkallva küzd az igazságosságért: elsősorban a bűntől akar megszabadulni, mert a személyes bűnökből erednek a „társadalmi bűnök”, az igazságtalan struktúrák. Az Egyház felszabadító küldetését úgy teljesíti, hogy amikor hirdeti az evangélium üdvözítő üze-

netét és közvetíti a megváltás kegyelmét, egyben küzd az ember előmozdításáért is. Az evangélizálást, Isten országa terjesztését és az emberi fejlődés előmozdítását, a felszabadítást meg kell különböztetnünk, de nem szabad szétválasztanunk. Az Egyház Mestere példájára előnyben részesíti a szegényeket; de ez a „választása” nem kizárólagos, nem vezethet szektásodáshoz. Az evangéliumi szeretet mozgatja a keresztény bázisközösségeket és más kiscsoportokat, hogy küzdjenek az igazságosságért. Nagy reménységet jelentenek az Egyház számára, ha egységben maradnak a helyi egyház pásztoraival és ha építik a mély kommuniót az egyetemes egyházzal. A teológiai reflexiónak el kell mélyítenie még a felszabadítás témáját, éspedig az Isten szava és a tapasztalat fényében, egységben a pásztorokkal és Péter utódával.

Az instrukció főleg az 5. fejezetben ad – az egyház szociális tanítása alapján – konkrét irányelveket néhány a témába vágó (a politikát is érintő) kérdésben. A dokumentum sajtóvisszhangjai főleg ezt a fejezetet kommentálták. Éppen ezért lássuk részletesebben ennek a gyakorlati résznek főbb pontjait.

Az egyház szociális tanítása alapelveket nyújt a reflexióhoz, ismérveket az ítéletalkotáshoz és irányelveket a cselekvéshez. – 1) **Alapelvek a reflexióhoz:** A szeretet főparancsa elvezet az Isten képmására teremtett emberi személy méltóságának elismeréséhez, amiből a természetes emberi jogok és kötelességek erednek. Az emberi személy szabadsága istenképiségből folyik; ezért szabad és felelősen tevékenykedő alany (személy) a társadalomban. Az emberméltósághoz szorosan kapcsolódik a szolidaritás s a szubszidiaritás alapelve. Az egyház ezeket az elveket az individualizmus, ill. a kollektívizmus ellenében hangsúlyozza. – 2) **Az ítéletalkotás ismérvei:** Az előbbi alapelvekre támaszkodnak azok a kritériumok, amelyek alapján mérlegelhetjük és megítélhetjük a helyzeteket, struktúrákat, társadalmi rendszereket. Így az egyház habozás nélkül leleplezi azokat az élethelyzeteket, amelyek ellene vannak az ember méltóságának és szabadságának. Megítéli azokat a struktúrákat, vagyis a gazdasági, társadalmi és politikai életet irányító és szervező intézményeket, amelyek gyakran megmerevednek, az emberi akarattól függetlenül mechanizmusokká válnak, s ezért megbénítják a fejlődést és igazságtalanságokat szülnek. Az intézmények és a törvények, ha összhangban vannak a természettörvényekkel, a közjót szolgálják, az emberi személy szabadságának és kibontakozásának biztosítékai. Az említett kritériumokat kell alkalmazni a gazdasági, társadalmi és politikai rendszerek megítélésénél is. Az egyház szociális tanítása nem javasol semmiféle különleges rendszert, de tagjainak lehetővé teszi, hogy az említett irányelvekkel megítéljék: a különböző rendszerek mennyiben felelnek meg az emberi méltóság követelményeinek. Az egyház tudatában van a problémák bonyolultságának, amelyekkel a társadalomnak szembe kell néznie. Mégis úgy ítéli, hogy mindenekelőtt a személy lelki és erkölcsi képességeire kell hivatkozni, a belső megtérés állandó követelményét kell szem előtt tartani, ha úgy akarjuk

megváltoztatni a gazdasági-társadalmi viszonyokat, hogy az embert szolgálják. A struktúrák és a technikai szervezetek elsőbbségét valló anyagelvűség nem valósíthatja meg az igazságos társadalmi rendet. Ugyanakkor hangsúlyozni kell: az emberi szabadság és a szív megtérésének követelménye egyáltalán nem teszi fölöslegessé az igazságtalan rendszerek megváltoztatását. Így tehát teljesen jogos, hogy mindazok, akik a gazdasági vagy politikai hatalom birtokosai részéről elnyomást szenvednek, törekedjenek – erkölcsileg megengedett eszközökkel – olyan struktúrák és intézmények létrehozására, amelyekben a jogokat valóban tiszteletben tartják. De igaz marad az elv, hogy az egészséges társadalom feltétele az erkölcsiség és a becsületesség. Így tehát egyszerre kell törekedni a szívek megtérésére és a struktúrák megváltoztatására. A bűn ugyanis elsősorban akaratú tény, és csak másodsorban beszélhetünk „társadalmi bűnökről”, amennyiben a személyes bűnök igazságtalan helyzeteket, struktúrákat hoznak létre.

3) Az előbb ismertetett alapelveket és ismérveket kell alkalmaznunk a cselekvési irányelvek meghatározásánál, nevezetesen a szabadság-felszabadítás témakörében. A dokumentum néhány példát sorol fel: – elítélendő mind az erőszak alkalmazása a felszabadításnál, mind pedig az alkotmányos demokráciák által biztosított jogok gyakorlati korlátozása. Az egyház elveti az osztályharc elméletét és gyakorlatát; nem az ellenfél megsemmisítésére törekszik, hanem a párbeszédet és a kölcsönös megértést keresi. Az igazságtalan helyzetek megváltoztatásához mély reformokra van szükség; a nem igazolható kiváltságokat el kell törölni, de óvakodni kell a forradalom mítoszától, amely nem válogat az eszközökben és nemegyszer totalitarizmus-hoz vezet. A világos és tartós zsarnokság megszüntetésére csak végső megoldásként lehet a fegyveres felkeléshez folyamodni, ahogy VI. Pál tanította a *Populorum progressio*-ban; úgy tűnik azonban, hogy az új helyzetben a technika fejlettsége és az erőszak következményei miatt – a passzív ellenállás jobban megfelel az erkölcsi elveknek. Mindenesetre: sem a felkelők, sem a hatalmon levők nem alkalmazhatnak olyan erkölcstelen eszközöket, mint pl. a lakosságra nézve káros megtorlást, a kínzást, a terrorizmust és a kiszámított provokációt a népi tüntetések elfojtására. Hasonlóképpen erkölcstelenek a rágalmozási kampányok.

Nem az egyház pásztorainak a feladata, hogy közvetlenül beavatkozzanak a politikába; ez a keresztény világiak hivatása. Nekik kell elkötelezniök magukat, hogy a világot ténylegesen Krisztus akarata szerint rendezzék, és igazságosabb életkörülményeket teremtsenek, hogy így az evilági felszabadulással az emberek könnyebben eljussanak az üdvösségre. Az üdvösség természetfeletti rendjét és az evilági rendet meg kell különböztetni, de nem kell szétválasztani: Isten egyetlen üdvösségtervét kell figyelembe venni, aki mindent össze akar foglalni Krisztusban.

Az instrukció 5. fejezetének 2. paragrafusa arról szól, hogy a kifejtett elvek alapján, a szeretet főparancsa szellemében miként lehet kidolgozni és meg-

valósítani az igazságos társadalmi rendet, a szeretet civilizációját. II. János Pál *Laborem exercens* kezdetű körlevele alapján részletesebben bemutatja a „munka evangéliumát“. Ennek szerves része a munkás személyének elsőbbsége, az igazságos munkabér, a földi javak egyetemes rendeltetése, a szolidaritás és munkásszakszervezetek stb. Végül hangsúlyozza, hogy a kultúrát mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni.

A dokumentum befejező része a *Magnificat*ot éneklő Máriát, Jahve „szegényét“ állítja elének eszményképül. Ő teljesen szabad volt, mert teljesen Istentől függött, és hittel együttműködött Isten felszabadító-megszabadító (üdvözítő) tervének megvalósításában. Az üdvösség misztériuma jelen van a történelemben: a meghalt és feltámadt Krisztus által hozott teljes megszabadulás ad értelmet a mai ember gazdasági, társadalmi és politikai felszabadításra irányuló erőfeszítéseknek.

Szabó Ferenc

EGY PAPI, KÖZÖSSÉGI ÉLETFORMA SZÜLETÉSE

Ez a személyes beszámoló rávilágít a papi barátság-testvériség-egység jelentőségére. A fokoláre mozgalom lelkiességét követő papok római találkozásán hangzott el 1982. IV. 30-án, a pápai kihallgatási teremben, mintegy 10.000 pap előtt. A beszámoló szerzője egyike azoknak a papoknak, akik a fokoláre lelkiesség hatására 1960-ban elsőnek alkottak papi, testvéri közösségeket. Az írás súlyát, és a benne olvasható, olykor már-már utópisztikusnak tűnő kijelentések valóságértékét viszont az jelzi, hogy a beszámoló elhangzásakor 1982-ben már mintegy 17.000 pap és kispap tartozott a fokoláre lelkiességből táplálkozó papi közösségekhez szerte a világon. Így a beszámoló némileg az ő tapasztalatuk összefoglalása is.

Emlékeztek szent Ágoston szavaira, amelyeket évről-évre elismételtek nekünk a lelkigyakorlatokon: *si isti et illi, cur non ego?* (Ha mindezek képesek voltak arra, hogy szentté, vértanúvá legyenek, én miért ne volnék képes rá) – Velem is így történt:

A papi teendőmben elmerülve éltem ideálok, áldozatokkal és sikertelenségekkel teli életemet, amikor talákoztam elkötelezett világi keresztényekkel, közösségekkel... Keresztényekkel, akiknek úgy tűnt, semmi más dolguk sincs, csak az, hogy engem végighallgassanak – később értettem meg, hogy Jézust látták bennem (Mt 25,40). Keresztényekkel, akik a szenvedés pillanataiban sem szüntek meg mosolyogni és szeretni, mert a szenvedés számukra Jézus volt. Keresztényekkel, akik oly örömmel és odaadással végezték a legalacsonyabbrendű munkákat is – bár voltak köztük orvosok, mérnökök –, mintha életük legnagyobb feladatát teljesítenék. Igen, mert mint Jézus, Isten akaratát teljesítették. Keresztényekkel, akik nálam sokkal radikálisabban elhagyták apát, anyát, hivatást, otthont, hogy szabadon és kizárólag mások szolgálatának éljenek. Keresztényekkel, akiknek arcáról a legváratlanabb és leglehetetlenebb körülmények sem tudták lehervasztani a mosolyt.